

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-65>

УДК 338.48:005.332.4-05

МОДЕЛЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

THE TRANSFORMATION MODEL OF INSTITUTIONS FOR DEVELOPING THE COMPETITIVE POTENTIAL OF TOURISM INDUSTRY ENTITIES

Єрко Ірина Володимирівнакандидат географічних наук, доцент кафедри,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5395-7557>**Ierko Iryna**

Lesya Ukrainka Volyn National University

Досліджено модель трансформації інституцій розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Проаналізовано принципи трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Виділено методи трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Досліджено функції управління трансформаційними процесами розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Важливим є дослідження чинників впливу на трансформаційні процеси розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Запропоновано традиційну, трансформовану моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії та очікувані результати трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії відповідно до принципів, методів, функцій, правового поля, норм, стандартів та правил.

Ключові слова: модель, трансформація, інституція, конкурентний потенціал, суб'єкти туристичної індустрії.

The article discusses the model of transforming the institutions for developing the competitive potential of the tourism industry subjects. The purpose of the study is to substantiate a new model of institutions for the development of the competitive potential of the tourism industry entities, which would be responsible, on the one hand, for ensuring the sustainable, safe, and competitive development of the tourism industry and the economy as a whole, and, on the other hand, develop it considering the conditions of the post-war period. The main task in the context of the study goal is the formation of a new model of institutions for developing the competitive potential of tourism industry entities and determining the principles, methods, and functions that form this new model of institutions. The article analyzes such principles of the transformation of the competitive potential of the subjects of the tourism industry as objectivity, historicism, systematicity, consumer value, reproduction, and Smart Specialization. The set of methods for transforming the competitive potential of the subjects of the tourism industry comprises economic, modeling, and digitalization methods. The study focuses also on the functions of managing the transformational processes of developing the competitive potential of tourism industry subjects, in particular, such as analytical ones, planning, organization, motivation, and control. An important item is the study of factors influencing the transformational processes of the development of the competitive potential of the entities of the tourism industry. The factors of military conflict, military-political instability, globalization of processes, digitalization of the economy, consumer value, demographic factors, investment and innovation factors, social factors, and some others are determined as the main ones. A transformation model for developing the competitive potential of tourism industry entities and the expected results of the transformation of the competitive potential of tourism industry entities following the principles, methods, functions, legal norms, standards, and rules is proposed and substantiated. The proposed institutionalization approach will make it possible to form an appropriate legal platform and set a benchmark for the implementation of transformational processes of the competitive potential of tourism industry entities, which will allow balancing the market of tourist services/products and satisfying the interests of various groups of stakeholders.

Keywords: model, transformation, institutionalization, competitive potential, the tourism industry entities.

Постановка проблеми. Важливим елементом трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії є формування відповідної інституційної структури, яка спрямована на розвиток мережі відносин, що виникають між інститутами як по горизонталі, так і по вертикалі. Важливим у даному напрямі є взаємоузгодженість дій між різними інститутами з питань трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Така інституційна структура повинна відповідати фазам та критеріям трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії через оптимальний розподіл функцій між рівнями управління цими процесами, а також збалансовувати попит та пропозицію на ринку туристичних послуг/продуктів. «Саме ефективна інституціональна структура, що представлена набором формальних та неформальних інститутів, які створюють матриці економічної поведінки суб'єктів господарської діяльності забезпечує економічне зростання. В ході економічної трансформації має місце зміна чи перетворення інституціональної структури, що супроводжується появою інституційних розривів між рівнями інституціонального середовища, між інститутами» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для створення моделі інституцій розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії було досліджено праці вітчизняних науковців, а саме: В. Мартинець досліджує сутність і значення трансформаційних процесів в економіці України з позиції інституціонального підходу; Орловська Ю. В., Мащенко С. О. аналізують напрями трансформації наукових методів економічного пізнання в постіндустріальний період суспільного розвитку; Гриценко А. А. досліджує інституційні трансформації соціально-економічної системи України.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у формуванні нової моделі інституцій розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, яка б відповідала, з однієї сторони, забезпеченню сталого, безпечного та конкурентного розвитку туристичної індустрії та економіки в цілому, а з іншого – враховували умови повоєнного періоду. Основним завданням у даному напрямі є формування нової моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, дослідження принципів, методів та функцій які формують модель інституцій

розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційна структура трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії представлена відповідними принципами, методами та функціями. Принципами трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії є об'єктивність, історизм, системність, споживча цінність, відтворення, Smart-спеціалізація. Застосовуючи дану систему принципів, відповідні інститути можуть виявити відхилення від бажаної моделі трансформаційного процесу, оцінити стан та тенденції трансформаційних процесів у часі, виявити видозміну конкурентного потенціалу туристичної індустрії в процесі трансформації, створити туристичний бренд дестинації, відтворити туристичний потенціал дестинації, туристичні можливості та інфраструктурні об'єкти, довіру споживачів у безпечних послугах, створити Smart-дестинації тощо.

Що стосується методів трансформації, то вони теж потребують змін відповідно до умов постіндустріальної та цифрової економіки, модернізації усіх економічних процесів та явищ, умов воєнного та повоєнного періодів. Серед методів трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії варто виділити такі як:

– економічні методи – дозволяють провести виважений аналіз та оцінку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, виявити кореляційні залежності між чинниками та результатуючими ознаками, які характеризують конкурентний потенціал суб'єктів туристичної індустрії, провести бізнес-аналіз конкурентного середовища та конкретних суб'єктів туристичної індустрії. Застосування даного методу є важливим з позиції визначення фази трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, як передумови до розробки відповідного механізму розвитку туристичної індустрії та стратегії забезпечення збалансованості інтересів між виробниками та споживачами туристичних послуг/продуктів;

– моделювання, серед яких в контексті трансформації вагоме значення відіграватимуть застосування математичних моделей, які дозволять визначити рівновагу на ринку туристичних послуг/продуктів, оптимальний ріст показників, які дозволять вийти із фази флуктуації та біфуркації, уникнути турбулент-

ності у розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії; моделі факторного аналізу впливу на трансформаційні процеси конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

– діджиталізація (цифровізація) – дозволяє оцінити динаміку розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, фазу його трансформації, виявити закономірності та залежності, прогнозувати сценарії розвитку туристичної індустрії, розробляти стратегію трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. «Як яскравий приклад цифровізації економічної науки можемо навести використання в економічних дослідженнях технології Data Mining, що являє собою комплекс різних методів пошуку та аналізу даних на предмет знаходження нових, нетривіальних, практично корисних та доступних до інтерпретації знань, необхідних для прийняття рішень у різних сферах життєдіяльності людства» [2].

Досліджуючи функції управління трансформаційними процесами розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, варто відмітити, що вони динамічно розвиваються під впливом різних чинників, а також структурують діяльність інститутів макро-, мезо- та мікрорівнів. Розподіл функцій управління є важливим з позиції досягнення безпечно порогових значень показників, забезпеченості сталості та конкурентності туристичної індустрії, а також дозволяють збалансувати ринок туристичних послуг/продуктів. На фоні із традиційними функціями управління (планування, організація, мотивація, контроль), в умовах необхідності проведення трансформаційних змін особливої ваги набуває аналітична функція, яка дозволяє пізнати, осмислити, переоцінити та прогнозувати майбутні сценарії розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Аналітична функція спрямована на розуміння процесів переходу конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії по фазах трансформації: турбулентність, флуктація, біфуркація, деформація, трансформація; визначити межу переходу із однієї фази в іншу. Аналітична функція присутня та супроводжує весь процес трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії; також відіграє свою особливу роль при плануванні, організації, мотивації та контролі трансформаційних процесів; забезпечує якість управління на всіх рівнях та ланках управління процесом трансформації

конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. В умовах розбалансованого ринку туристичних послуг/продуктів, відсутності релевантної інформації в умовах воєнного стану, саме аналітична функція здатна стабілізувати ринок, виявити проблеми в розвитку туристичної індустрії, а також прийняти виважені рішення щодо забезпечення трансформаційних процесів конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії в умовах повоєнного періоду.

Інституційне середовище трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії пропонуємо розглядати із чинників та відповідної системи забезпечення. Економіка України, яка надалі продовжувала працювати за старими методами та принципами, і зазнала кризи в умовах воєнного стану, підпадала під вплив різних чинників, які в основному, здійснювати дестабілізуючий вплив на різні суб'єкти господарювання. Відповідно, це негативно позначалось на сталості, безпечності та конкурентності туристичної індустрії та збалансованості ринку туристичних послуг/продуктів. Важливим є дослідження чинників впливу на трансформаційні процеси розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, виявлення сили та напрямку їх впливу, а також врахування тих сприятливих можливостей, які вони створюють для поступу туристичної індустрії та економіки країни в цілому. Варто зауважити, що характер, дія та сила впливу чинників є різною у довоєнний та воєнний періоди, вони видозмінилися та трансформувалися. Чинниками трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії в умовах воєнного періоду є воєнний конфлікт, військово-політична нестабільність, глобалізація процесів, діджиталізація економіки, споживча цінність, демографічні чинники (активізація міграційних процесів), інвестиційно-інноваційні чинники (скорочення державних капітальних інвестицій, ренокація інноваційно активних підприємств за межі країни), соціальні чинники (зростання соціальної напруги, масовий виїзд за кордон, погіршення якості життя, зниження купівельної спроможності) та інші.

Трансформація конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії потребує відповідного правового (нормативне поле, які відповідає умовам повоєнного періоду), інвестиційного (обсяг та джерела інвестування, які відповідають критеріям та фазам трансформації), методичного (методика аналізу та оцінки розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

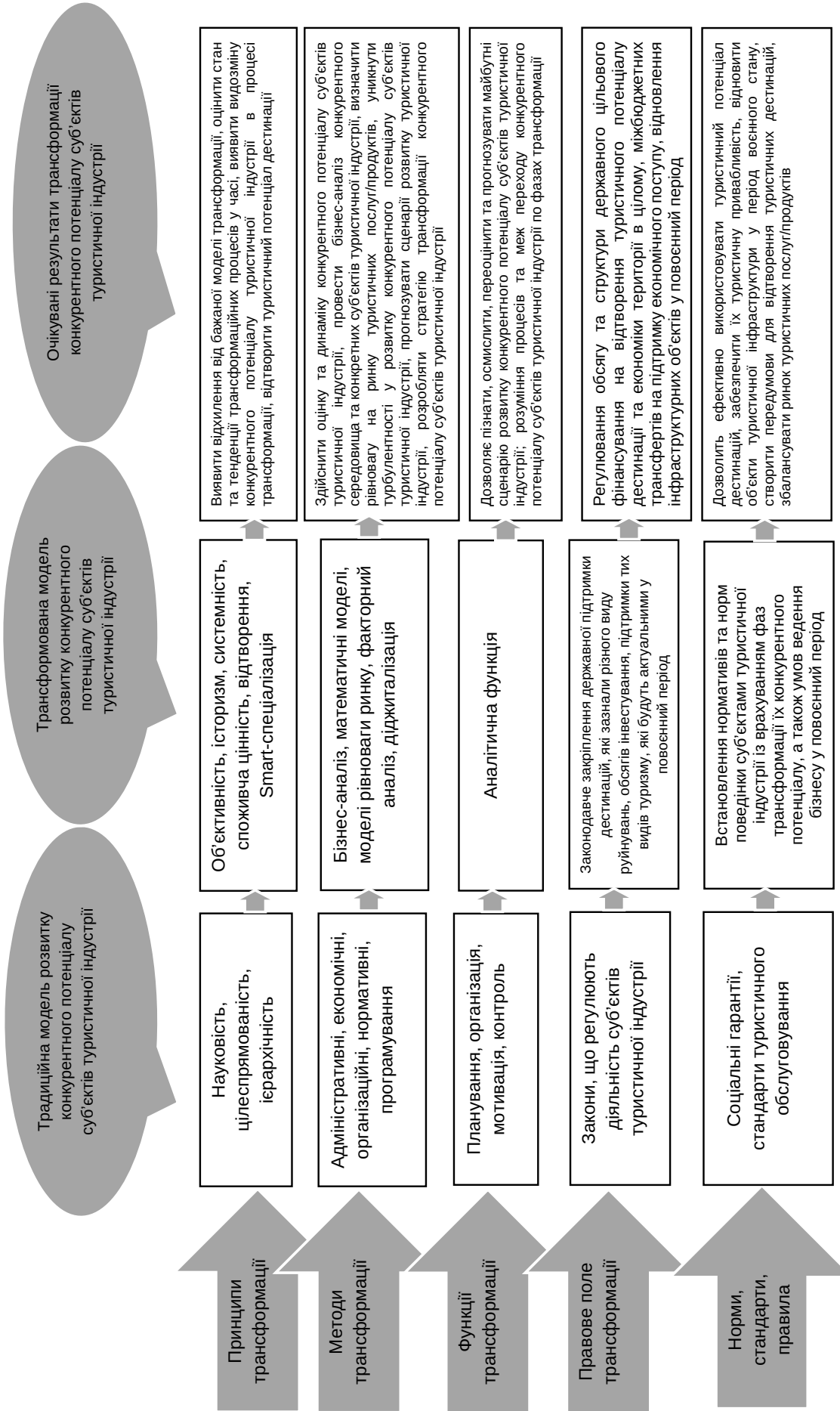

Рис. 1. Модель трансформації інституцій розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії

Джерело: створено автором

туристичної індустрії), інформаційно-програмного (застосування програмних продуктів, бази інформації, необхідних для проведення трансформаційних процесів та прийняття виважених управлінських рішень), ресурсного (людські, туристичні, фінансові та інші ресурси) забезпечення. Лише за умов якісного та кількісного ресурсного забезпечення можна здійснити трансформацію конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

Інституції слугують своєрідними маяками, встановлюючи чіткі правила, норми та стандарти, що скеровують діяльність суб'єктів туристичної індустрії. Правове поле, що регулює процеси розвитку конкурентної спроможності туристичних компаній, ґрунтується на низці законів, які чітко окреслюють рамки їхньої діяльності. Для забезпечення якісного надання туристичних послуг надзвичайно важливим є неухильне дотримання національних та міжнародних стандартів туристичного обслуговування.

Модель трансформації інституцій розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії наведена на рисунку 1.

Процес трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії та інституціональна архітектура залежить від дій кожного індивіда, суб'єкта господарю-

вання, органу управління та інших «гравців», ефективної взаємодії в системі «бізнес-влада-громадськість», дотримання правил та норм поведінки. «Щоб адекватно підійти до коригування трансформаційних процесів в економіці, потрібно, перш за все, зрозуміти загальні закономірності розвитку системи економічних відносин, з'ясувати місце і роль кожного явища в загальному потоці економічних змін і на цій основі з урахуванням цілісного характеру функціонування економічної системи та її інститутів запропонувати заходи впливу на зміст економічних перетворень» [3].

Висновки. Отже, в основі запропонованої моделі пропонується покласти диференційований підхід до вибору інституційної платформи залежно від фаз трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, яка відповідатиме умовам повоєнного періоду та дозволить забезпечити її сталість, конкурентність та безпечність. Запропонована інституціоналізація дозволить сформувати відповідну правову платформу та задати орієнтир здійснення трансформаційних процесів конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, що дозволить збалансувати ринок туристичних послуг/продуктів та задовольнити інтереси різних груп стейкхолдерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мартинець В. Інституціональні аспекти трансформаційних процесів національної економіки. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки*. № 1 (6), червень 2016.
2. Орловська Ю. В., Машченко С. О. Трансформація методів економічних досліджень у постіндустріальну епоху. *Економічний простір*. № 173, 2021. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/965/935> (дата звернення: 03.05.2024).
3. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України: монографія / за ред. чл.-кор. НАН України Гриценко А.А. Київ, 2015. 344 с.

REFERENCES:

1. Martynets V. (2016) Instytuttsialni aspekty transformatsiynykh protsesiv natsionalnoi ekonomiky [Institutional aspects of transformational processes of the national economy]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi MNU. Economic sciences*, no. 1 (6). (in Ukrainian)
2. Orlovs'ka Yu. V., Mashchenko S. O. (2021) Transformatsiya metodiv ekonomichnykh doslidzhenu postindustrialnu epokhu [Transformation of economic research methods in the post-industrial era]. *Ekonomichnyy prostir – Economic space*, no. 173. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/965/935> (in Ukrainian)
3. Instytuttsiyni transformatsiy sotsialno-ekonomichnoi systemy Ukrainy: monohrafiia [Institutional transformations of the socio-economic system of Ukraine] / za red. chl.-kor. NAN Ukrainy Hrytsenko A. A. (2015); NAN Ukrainy, Kyiv, 344 p. (in Ukrainian)